

**ΠΟΙΜΕΝΑΣ ΚΑΙ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ
ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ
SHEPHERD AND SHEPHERDING IN THE BIBLE**

*Αθανάσιος Παπαρνάκης
Αναπληρωτής Καθηγητής
Παλαιάς Διαθήκης και Βιβλικής Θεολογίας
Θεολογική Σχολή Α.Π.Θ., apaparna@past.auth.gr*

*Athanasios Paparnakis
Associate Professor of Old Testament and Biblical Theology
Faculty of Theology AUTH, apaparna@past.auth.gr*

Περίληψη

Η μελέτη παρουσιάζει την έννοια και τό περιεχόμενο του ὄρου *ποιμένας* καί τῆς ποιμαντικῆς ἐπιστήμης στήν Ἁγία Γραφή σέ τέσσερις ἐνότητες: 1. Σύντομη ἀνάλυση τοῦ 22^{ου} ψαλμοῦ, πού ἐκφράζει τό ἰδανικό τῆς ποιμαντικῆς ἐπιστήμης στήν βιβλική σκέψη. 2. Μία σύντομη ἱστορική ἀναδρομή στήν παρουσία ποιμένων στή ζωή τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ στήν Π. Διαθήκη σέ πολιτικό καί θρησκευτικό ἐπίπεδο. 3. Τόν προφητικό ἔλεγχο τοῦ ἔργου τῶν ποιμένων καί τήν ἀνάληψη τοῦ ρόλου τοῦ «καλοῦ ποιμένα» ἀπό τόν Ἰησοῦ Χριστό. Καί 4. Δύο ἀντιπροσωπευτικά παραδείγματα ποιμαντικῶν μοντέλων καί ποιμαντικοῦ προγράμματος μέ βάση τίς προδιαγραφές τῆς Κ. Διαθήκης: τόν ἔλεγχο τοῦ Ἁγ. Πνεύματος στούς ποιμένες τῶν ἐπτά Ἐκκλησιῶν τῆς Μ. Ἀσίας καί τίς ὑποθήκες τοῦ ἀπ. Παύλου στούς ποιμένες τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἐφέσου.

Λέξεις κλειδιά: ποιμένας, ποιμαντική, Βίβλος, Ἰουδαϊσμός, Ἐκκλησία

Abstract

This paper presents in brief the meaning and the content of the terms “shepherd” and “shepherding” in the Bible, in four sections: 1. The ideal of shepherd and shepherding in Psalm 22(23 MT); 2. Occurrences of the term “shepherd” in the Old Testament and their role in the life of the people of Yahweh; 3. The prophetic criticism to the works of Israel’s shepherds and Jesus Christ as the “good shepherd”; and 4. Two examples of good shepherding from the New Testament: the criticism of the Holy Spirit to the shepherds of the seven Churches of Asia Minor (Apoc 2-3) and the admonitions of saint Paul to the shepherds of the Churches of Ephesos (Acts 20).

Key words: shepherd, shepherding, Bible, Judaism, Church

Ἡ δυσκολία νά ἀναλύσει τήν ἔννοια καί τό περιεχόμενο τῆς ποιμαντικῆς ἐπιστήμης ἔνα λαϊκό μέλος τῆς Ἐκκλησίας εἶναι προφανές¹: πῶς μπορεῖ νά μιλήσει γιά μία πραγματικότητα τήν ἐμπειρία τῆς ὁποίας ἀγνοεῖ! Ὡστόσο, μέ τήν σκέψη ὅτι κάποιες φορές τό ὕψος, πού βρίσκεται κάποιος, μπορεῖ νά τό ἀντιλαμβάνεται καί νά τό ἀξιολογεῖ καί ἐκεῖνος, πού τό παρατηρεῖ ἀπό μακριά, θά προσπαθήσω μέ κάθε δυνατή συντομία νά παρουσιάσω τό θέμα μου σέ τέσσερις ἐνότητες: 1. Τό ἰδανικό τῆς ποιμαντικῆς ἐπιστήμης στήν Ἁγία Γραφή, 2. Μία σύντομη ἱστορική ἀναδρομή στήν παρουσία ποιμένων στή ζωή τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ στήν Π. Διαθήκη, 3. Τόν προφητικό ἔλεγχο τοῦ ἔργου τῶν ποιμένων καί 4. Δύο ἀντιπροσωπευτικά παραδείγματα ποιμαντικῶν μοντέλων καί ποιμαντικοῦ προγράμματος μέ βάση τίς ἀγιογραφικές προδιαγραφές τῆς Κ. Διαθήκης.

1. Ψαλμός 22: Τό ἰδανικό τῆς ποιμαντικῆς ἐπιστήμης

Ἡ φράση, πού θά μποροῦσε νά χαρακτηριθεῖ ὡς ἡ πεμπουσία τῆς βιβλικῆς σκέψης σχετικά μέ τήν ἔννοια τῆς ποιμαντικῆς ἐπιστήμης, εἶναι ἡ ἐπικεφαλίδα τοῦ 22^{ου} ψαλμοῦ (κατά τήν ἀρίθμηση τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τῶν Ο΄), ἡ ὁποία περιέχει τό κεντρικό νόημα ὄλου τοῦ ψαλμοῦ: «Κύριος ποιμαίνει με καί οὐδέν με ὑστερήσει» (Ψαλμ. 22[23],1)². «Ὁ Κύριος εἶναι ὁ ποιμένας μου καί τίποτε δέν θα μοῦ λείψει» εἶναι ἡ θεμελιώδης πεποίθηση τοῦ ἀνθρώπου τῆς Βίβλου, πού διατρέχει τά βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἀπό τήν Γένεση ὡς τήν Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννου. Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἶναι ὁ ἕνας, μοναδικός καί παντοτινός ποιμένας τοῦ δικοῦ του λαοῦ μέσα στήν ἱστορία.

¹ Ἡ μελέτη παρουσιάσθηκε ὡς κύρια εἰσήγηση στήν τρίτη ἐτήσια συνάντηση τῶν χριστιανῶν ποιμένων τῆς Βιβλικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἰορδανίας μέ τίτλο «The concept of Shepherding in the Bible», Ἀμμάν 28-29 Μαΐου 2018.

² Ἀπό τόν πραγματικό ὠκεανό τῶν ἐρμηνευτικῶν ἔργων στό πῶς πολυαγαπημένο βιβλίο τῆς Ἁγ. Γραφῆς ἀναφέρουμε ἐνδεικτικά ὀρισμένες ἐνδιαφέρουσες μελέτες, πού ἀφοροῦν στόν Ψαλμό 22 καί τό θέμα πού μελετοῦμε: Ian Barclay (1972), «He Is Everything to Me: An Exposition of Psalm 23», New York: Scribner. Ernest Vogt (1953), «The 'Place in Life' of Psalm 23», *Biblica* 34: 195-211. Philip Keller (1970), *A Shepherd Looks at Psalm 23*, Grand Rapids: Zondervan Publishing House. Pamela Milne (1974/1975), «Psalm 23: Echoes of the Exodus», *Sciences Religieuses* 4.3: 237-47. Jack R. Lundblom (1986), «Psalm 23: Song of Pasage», *Interpretation* 40.1: 5-16. Paul Trudinger (1987), «Psalm 23: A Consistent Set of Pastoral Metaphors?», *Faith and Freedom* 40.2: 94-96. Yair Mazar (1988), «Psalm 23: The Lord Is My Shepherd--or Is He My Host?», *Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft* 100.3: 416-20. Mark S. Smith (1988), «Setting and Rhetoric in Psalm 23», *Journal for the Study of the Old Testament* 41: 61-66. Dennis D. Sylva (1990), «The Changing of Images in Ps 23:5, 6», *Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft* 102.1: 111-16. Kenneth E. Bailey (1990), «Psalm 23 and Luke 15: A Vision Expanded», *Irish Biblical Studies* 12.2: 54-71. Ron Tappy (1995), «Psalm 23: Symbolism and Structure», *Catholic Biblical Quarterly* 57.2: 255-80. Richard W. Corney (1999), «'Rod and Staff' (Psalm 23:4): A Double Image?», *On the Way to Nineveh: Studies in Honor of George M. Landes*, M. George κ.ά. (ἐκδ.), Atlanta, Ga.: Scholars Press, σ. 28-41. Hugh S. Pypers (2001), «The Triumph of the Lamb: Psalm 23 and Textual Fitness», *Biblical Interpretation* 9.4: 384-92.

Ἡ εἰκόνα τοῦ «ποιμένα» εἶναι μία ἀπό τίς πολλές εἰκόνες, πού χρησιμοποιεῖ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, γιά νά περιγράψει μέ τρόπο κατανοητό στήν ἀνθρώπινη σκέψη τόν Θεό καί τή σχέση τοῦ ἀνθρώπου μαζί του. Πρόκειται γιά μία οἰκεία στόν ἀρχαῖο ἄνθρωπο εἰκόνα, πού βρισκόταν ἐγγύτερα στήν φύση του, καί ιδιαίτερα οἰκεία στόν νομαδικό λαό Ἰσραήλ, τοῦ ὁποῖου στήν ἀρχή, ἀλλά καί γιά πολλούς αἰῶνες στή συνέχεια, ἀποτελοῦσε τή βασική κοινωνική του ταυτότητα: ὁ Ἰσραήλ εἶχε πάντα τή συνείδηση ὅτι ἦταν ἓνα ἄθροισμα ποιμενικῶν φυλῶν, ἀκόμη καί μετά τήν ἐγκατάστασή του σέ ἀστικό περιβάλλον³.

Ὁ ψαλμωδός ἐξηγεῖ στόν συγκεκριμένο ψαλμό, πῶς καταλαβαίνει τήν ἔννοια αὐτή καί τί αἰσθάνεται, ὅταν σκέφτεται ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ὁ ποιμένας του⁴. Γνωρίζει ἀπό τήν ἐμπειρία του ὅτι τό πρόβατο εἶναι ἓνα ζῶο ἀθῶο καί ἀδύναμο, ἄκακο καί ἀπροστάτευτο καί ἔχει ἀνάγκη ἀπό τέσσερα βασικά πράγματα: α) βοσκή, β) νερό, γ) καθοδήγηση καί δ) ἀσφάλεια. Ἀναλογιζόμενος τίς δυσκολίες τῆς ζωῆς του, τόσο σέ προσωπικό, ὅσο καί σέ ἐθνικό-παγκόσμιο ἐπίπεδο, ὁ ψαλμωδός αἰσθάνεται μικρός καί ἀδύναμος καί ὅτι ἔχει ἀνάγκη ἀπό ὅλα τά παραπάνω: στήν γενικά ξηρή καί ἄνυδρη περιοχή τῆς ἀρχαίας Ἑγγύς Ἀνατολῆς τοῦ χρειάζεται τό νερό καί ἡ τροφή, πού ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπό τή βροχή, καί στό σταυροδρόμι τῶν λαῶν καί πολιτισμῶν, πού διαβιώνει, τοῦ χρειάζεται ἡ καθοδήγηση καί ἡ βοήθεια στά καθημερινά διλήμματα καί ἀποφάσεις, πού καλεῖται νά πάρει. Τοῦ χρειάζεται ὅμως καί ἡ προστασία, διότι ζεῖ μέσα σέ ἓνα συνεχῶς μεταβαλλόμενο κόσμο γεμᾶτο ἀπό ἐχθρούς καί ἀπειλές. Ὁ ψαλμωδός σκέφτεται τόν Θεό ὡς τό ἀπώτατο καταφύγιο ἀπό τό ὅποιο θα ἀντλήσει ὅλα ὅσα τοῦ χρειάζονται, ἀκριβῶς ὅπως τό κοπάδι ἀπό τόν ποιμένα του, σέ δύο ἐπίπεδα: σέ ὑλικό καί σέ πνευματικό, τά ὅποια εἶναι ἀλληλένδετα καί ἀλληλοεξαρτώμενα μεταξύ τους.

Ὁ ψαλμωδός γνωρίζει ἀπό τήν ἐμπειρία του πόσο δύσκολο εἶναι νά ἐξασφαλίσει τήν τροφή του, ἐάν ἡ γῆ δέν καρποφορήσει, ἀλλά καί πόσο δύσκολο εἶναι νά μήν συμμετάσχει στίς εἰδωλολατρικές γιορτές τῆς γονιμότητας τῶν γειτόνων του, παρασυρόμενος ἀπό τή συμβίωση μέ αὐτούς⁵. Τήν ἴδια ὅμως στιγμή γνωρίζει ὅτι προδίδει μέ τόν τρόπο αὐτό τίς ὑποσχέσεις πιστότητας, πού εἶχε δώσει στόν Θεό τῶν πατέρων του. Γνωρίζει ἀκόμη πόσο ὀδυνηρό συναίσθημα εἶναι ἡ ἀπειλή τοῦ θανάτου σέ συνθήκες πολιορκίας, ὅταν αἰσθάνεται τήν ψυχή του νά τρέμει «ὄν τρόπον ὅταν ἐν δρυμῶ ζύλον ὑπὸ πνεύματος σαλευθῆ» (Ἠσ. 7,2). Γιά ὅλους αὐτούς τούς λόγους ὁ ἄνθρωπος τῆς Π. Διαθήκης στρέφεται πρὸς τόν Θεό καί ζητᾶ τήν ποιμενική προστασία του. Στόν 22^ο ψαλμό καταγράφει συνοπτικά σέ προσωπικό τόνο τήν ἱστορική ἐμπειρία του, καθώς ἀναγνωρίζει ὅτι ὁ Θεός:

³ Βλ. τίς ἀναλυτικές μελέτες τῶν Norman K. Gottwald (1979), *The tribes of Yahweh. A Sociology of the Religion of Liberated Israel 1250-1050 B.C.E.*, N. York: Orbis Books, σ. 237ἔξ. Roland Boer (ἐκδ.) (2002), *Tracking The Tribes of Yahweh. On the Trail of a Classic*, Sheffield: Sheffield Academic Press, σ. 46ἔξ. [*Journal for the Study of the Old Testament, Supplement Series* 351]

⁴ Γιά τίς προσεγγίσεις τῆς ἰουδαϊκῆς παράδοσης βλ. William G. Braude (1959), *The Midrash on Psalms*, New Haven: Yale University Press, τ. 1, σ. 327ἔξ.

⁵ Βλ. τήν μελέτη τοῦ W. Harrelson, *From Fertility Cult to Worship*, Doubleday 1969, ὅπου περιγράφεται διεξοδικά τό συγκεκριμένο δῆλημα τοῦ ἀρχαίου ἰσραηλίτη.

α) *Εἰς τόπον χλόης, ἐκεῖ με κατεσκήνωσεν*: ἔστησε τό μαντρί του σέ χλοερό λιβάδι, ὥστε νά ἔχουν τά πρόβατά του ἄφθονη τροφή,

β) *Ἐπί ὕδατος ἀναπαύσεως ἐξέθρεψέ με*: τά ξεδίψασε καί τά ἀνέπαυσε σέ πηγές δροσεροῦ νεροῦ, πού ἔχουν ἀνάγκη περισσότερο ἀπό ὅλα,

γ) *Τήν ψυχὴν μου ἐπέστρεψεν*: τά ἔψαξε καί τά ἐπέστρεψε στό κοπάδι, ὅταν ἐκεῖνα ἀπομακρύνθηκαν ἀπό αὐτό,

δ) *Ὁδήγησέ με ἐπί τρίβους δικαιοσύνης ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ*: μπήκε μπροστά καί τά ὀδήγησε μέ ἀσφάλεια μακριά ἀπό γκρεμούς καί κακοτοπιές, ἀφοῦ αὐτό ἐπιθυμεῖ γιά τό κοπάδι του,

ε) *Ἐάν γάρ καί πορευθῶ ἐν μέσῳ σκιάς θανάτου, οὐ φοβηθήσομαι κακά*: διέλυσε τούς φόβους του, ὅταν ἀπειλητικά ἔπεσε ἐπάνω του ἡ σκιά τοῦ θανάτου,

στ) *Ἡ ράβδος σου καί ἡ βακτηρία σου, αὗται με παρεκάλεσαν*: προστάτευσε ἀπό κινδύνους τό κοπάδι του μέ τό ραβδί του καί μέ τή βακτηρία του τό στήριξε, ὅταν φοβήθηκε.

Μέ ὅλες αὐτές τίς θετικές-εἰδυλιακές εἰκόνες εἶναι προφανές ὅτι ὁ ψαλμωδός συνθέτει τόν ψαλμό ὑπό καθεστῶς ψυχικῆς καί πνευματικῆς ἀνάτασης μέ ἀφορμὴ κάποια θετική ἔκβαση σέ δυσκολίες, πού ἀντιμετώπιζε, ἀφοῦ εἶναι δύσκολο νά διατυπώσει κανεῖς τέτοιες σκέψεις σέ καιρό ταλαιπωρίας. Ὡστόσο, μποροῦν νά ἐκκληφθοῦν καί ὡς καταγραφή ἑνός τελικοῦ συμπεράσματος μιᾶς ὑπερ-ιστορικῆς ἀνάλυσης τῶν γεγονότων τοῦ παρελθόντος. Διότι διαπιστώνει ὅτι τελικά, παρόλες τίς δυσκολίες, πού ἀντιμετώπισε στήν ἱστορία του εἴτε προσωπικά ὁ ἴδιος ὁ ψαλμωδός, εἴτε συλλογικά ὡς λαός, αἰσθάνεται ὅτι ὁ Θεός τόν προστάτευσε καί τόν ἀπάλλαξε ἀπό αὐτές, ὀδηγώντας τον στήν εὐημερία.

Ἐπί πλέον, ὅμως, μέ ὅλα τά παραπάνω ὁ ψαλμωδός ἐκθέτει καί περιγράφει, παράλληλα, τό περιεχόμενο τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου ἐφαρμοσμένου σέ ἀνθρώπους, τουλάχιστον ὅπως ἐκεῖνος τό ἀντιλαμβάνεται, καί μάλιστα στήν ἰδανική μορφή του, ἀφοῦ ὑποκείμενο εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός, πού τό ἀσκεῖ. Ὁ ποιμένας-Θεός ἐξασφαλίζει στόν λαό του μέ τόν καλύτερο δυνατό τρόπο τροφή καί νερό, καθοδήγηση καί ἀσφάλεια καί τό ἴδιο θά ἀπαιτοῦσε καί ἀπό τούς ἐπίγειους ποιμένες του.

Ἡ εἰκόνα αὐτή τοῦ Θεοῦ ὡς ποιμένα εἶναι βαθύτατα ριζωμένη στήν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου τῆς Π. Διαθήκης, ἀφοῦ τή συναντοῦμε ἐπανειλημμένως μέσα στά βιβλία της. Κάποιες φορές λαμβάνει συγκεκριμένες κοινωνικές ἐκφράσεις καί ἀντιπαρατίθεται μέ τό θέλημα τῶν πολλῶν, πού προσβλέπουν στή βοήθεια τῶν ἀνθρώπων, καί ἄλλες φορές ἐμπνέει τή σκέψη τῶν προφητῶν καί τούς δίνει τή δύναμη νά ἐξαπολύσουν δριμεῖς ἐλέγχους πρὸς τούς ποιμένες τῆς ἐποχῆς τους γιά τήν ἀναξιοσύνη καί τήν ἀδυναμία τους νά ἀνταποκριθοῦν στό ἔργο τους.

2. Οἱ ποιμένες τοῦ Ἰσραὴλ

Μία ἀπό τίς ἀρχαιότερες ἐκδηλώσεις τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ ἀρχαίου Ἰσραὴλ στήν ποιμαντική φροντίδα τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ ἡ κραυγὴ ἀγωνίας καί ἀπόγνωσης μέ τήν ὁποία ζήτησαν τήν ἀπελευθέρωσή τους ἀπό τήν δουλεία τῆς Αἰγύπτου. Μέ τήν ἀνάδειξη τοῦ Μωυσῆ στήν ἡγεσία τοῦ λαοῦ, ὁ Γιαχβέ ἐγκαινίασε τήν μέθοδο ἀνάθεσης σέ ἐκλεκτές προσωπικότητες τοῦ ρόλου τοῦ *ὄρατοῦ* ποιμένα καί καθοδηγη-

τή τοῦ λαοῦ του μέσα στήν ἱστορία. Ὡστόσο, ὅσο καιρό ὁ Ἰσραήλ βρισκόταν στά χέρια τῶν ἀνθρώπων-ποιμένων βίωσε συνήθως καταστάσεις ἀκριβῶς ἀντίθετες ἀπό ἐκεῖνες πού περιγράφει ὁ ψαλμωδός, καθώς λίγοι ἦταν ἐκεῖνοι, πού ἐξασφάλισαν τήν εὐημερία στόν λαό. Μέ διακριτικό γνώρισμα τήν πίστη στόν Γιαχβέ καί τήν τήρηση τῆς διαθήκης εἴτε στά χέρια ἀξίων εἴτε —κυρίως— ἀναξίων ποιμένων, ὡστόσο, ὁ Ἰσραήλ διατήρησε ζωντανή τήν πεποίθηση τῆς συνεχοῦς ποιμαντικῆς φροντίδας τοῦ Γιαχβέ, ἐνῶ μέ τήν καθοδήγηση τοῦ προφητικοῦ κηρύγματος ἔστρεψε τό βλέμμα του στήν ἐποχή πού θά συναντοῦσε τόν ἀληθινό καί αἰώνιο ἐπίγειο ποιμένα, πού θά τοῦ ἔστελνε ὁ οὐράνιος αἰώνιος ποιμένας του.

Ὁ ὅρος «ποιμένας»⁶, πού κατά κυριολεξία σημαίνει «κτηνοτρόφος», ὅπως μᾶς πληροφορεῖ καί τό Γεν. 46,32, χρησιμοποιεῖται γιά πρώτη φορά μεταφορικά γιά τόν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, ὅταν ὁ Μωυσῆς παρομοιάζει τόν Ἰσραήλ μέ ποῖμνιο, πού ἔχει ἀνάγκη ποιμένα, καί ζητᾷ ἀπό τόν Θεό νά ἀναδείξει ἕναν, πού θά τόν διαδεχθεῖ στήν ἡγεσία τοῦ λαοῦ. Στό Ἀριθμ. 27,17 διαβάσουμε:

«καί εἶπεν Μωυσῆς πρὸς Κύριον· Ἐπισκεψάσθω Κύριος ὁ Θεὸς τῶν πνευμάτων καί πάσης σαρκὸς ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς συναγωγῆς ταύτης, ὅστις ἐξελεύσεται πρὸ προσώπου αὐτῶν καί ὅστις εἰσελεύσεται πρὸ προσώπου αὐτῶν καί ὅστις ἐξάξει αὐτοὺς καί ὅστις εἰσάξει αὐτούς, καί οὐκ ἔσται ἡ συναγωγή Κυρίου ὡσεὶ πρόβατα, οἷς οὐκ ἔστιν ποιμήν».

Ὁ Θεός δίνει ἐντολή στόν Μωυσῆ νά ἐπιθέσει τά χέρια του ἐπάνω στόν Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ σέ ἔνδειξη τῆς ἐκλογῆς καί ἀνάθεσης τῆς ἀποστολῆς. Ἀρκετά ἀργότερα στό Ἠσ. 63,11 ὁ τίτλος «ποιμήν» ἀποδίδεται καί τόν ἴδιο τόν Μωυσῆ, ὅταν ὁ προφήτης λέγει:

«καί ἐμνήσθη ἡμερῶν αἰωνίων ὁ ἀναβιβάσας ἐκ τῆς γῆς τὸν ποιμένα τῶν προβάτων... ὁ ἀγαγὼν τῆ δεξιᾷ Μωυσῆν, ὁ βραχίον τῆς δόξης αὐτοῦ».

Ὁ τίτλος «ποιμήν» ἀποδίδεται στή συνέχεια στόν βασιλιά Δαβίδ ἀπό τόν ἴδιο τόν λαό τοῦ Ἰσραήλ, ὅταν συγκεντρωμένοι ἐνώπιόν του ὁμολογοῦν τόν ἡγετικό του ρόλο, ἀφοῦ

«σὺ ἦσθα ὁ ἐξάγων καί εἰσάγων τὸν Ἰσραήλ καί εἶπεν Κύριος πρὸς σέ Σὺ ποιμανεῖς τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ, καί σὺ ἔσει εἰς ἡγουμένον ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ» (Β' Βασ. 5,2),

ἐνῶ καί ὁ ἴδιος ὁ Δαβίδ τό χρησιμοποιεῖ γιά τόν ἑαυτό του, ὅταν ἔβλεπε τόν λαό του νά ὑποφέρει γιά δικό του ἀμάρτημα:

«Ἴδου ἐγὼ εἰμι ἡδίκησα καί ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμήν ἐκακοποίησα, καί οὗτοι τὰ πρόβατα τί ἐποίησαν; γενέσθω δὴ ἡ χεὶρ σου ἐν ἐμοὶ καί ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρός μου» (Β' Βασ. 24,17).

Ἐπάνω σέ αὐτή τή βάση τό «ποιμήν» καθιερώνεται πλέον ὡς ὅρος πού δηλώνει τούς βασιλεῖς τοῦ Ἰσραήλ (Παροιμ. 22,11. Ζαχ. 13,7. Ἰερ. 6,18. 10,21. Ἰεζ. 34). Χα-

⁶ Πρβλ. Jack W. Vancil (1996), «Sheep, Shepherd», *The Anchor Bible Dictionary*, D. N. Freedman (ἐκδ.), New York: Doubleday, τ. 5, σ. 1187.

ρακτηριστική είναι η αναφορά του προφήτη Ιερεμία, ο οποίος απευθυνόμενος σε όλες τις ηγετικές ομάδες του λαού λέγει:

«οἱ ἱερεῖς οὐκ εἶπαν Ποῦ ἐστὶν Κύριος; καὶ οἱ ἀντεχόμενοι τοῦ νόμου οὐκ ἠπίσταντό με, καὶ οἱ ποιμένες ἠσέβουν εἰς ἐμέ, καὶ οἱ προφῆται ἐπροφήτευσαν τῇ Βααλ καὶ ὀπίσω ἀνωφελοῦς ἐπορεύθησαν» (Ιερ. 2,8).

Οἱ ποιμένες εἶναι οἱ βασιλεῖς τοῦ Ἰσραήλ, οἱ ὅποιοι μαζί μέ τούς ἱερεῖς, τούς νομοδιδασκάλους καί τούς προφῆτες ὁδήγησαν τόν λαό στήν εἰδωλολατρία. Ἔτσι, ἡ χρήση τοῦ ὄρου ἐπεκτείνεται καί σέ ὅλους τούς βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν (Ιερ. 6,3), ἐνῶ τόν βρίσκουμε νά χρησιμοποιεῖται καί εἰδικά γιά τόν Κύρο, τόν βασιλιά τῆς Περσίας (Ἠσ. 44,28).

Μοναδική ἐξαίρεση, πού ὁ ὄρος «ποιμῆν» δέν ἀναφέρεται μεταφορικά σέ βασιλεῖς, συναντοῦμε στό Ἐκκλ. 12,11 ὅπου ἀποδίδεται στόν διδάσκαλο τῆς θρησκευτικῆς συνάθροισης, ὁ ὅποιος μέ τόν σοφό του λόγο παροτρύνει τούς ἀκροατές του στήν ἀρετή:

«Λόγοι σοφῶν ὡς τὰ βούκεντρα καὶ ὡς ἦλοι πεφυτευμένοι, οἱ παρὰ τῶν συναγμάτων ἐδόθησαν ἐκ ποιμένος ἐνός καὶ περισσόν ἐξ αὐτῶν».

Τέλος, ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, ὁ ὄρος «ποιμῆν» ἀποδίδεται κατ' ἐξοχὴν στόν Θεό Γιαχβέ, πρὸς τόν ὁποῖο στρέφεται σταθερά ὁ ἄνθρωπος τῆς Π. Διαθήκης ἀνεξάρτητα ἀπό τό ποιός βρίσκεται στήν θέση τοῦ πολιτικοῦ ἡγέτη. Ὁ Θεός εἶναι ὁ μόνος, ὁ ὅποιος πίσω καί πέρα ἀπό κάθε ἐναλλαγή τῆς ἱστορίας, διαθέτει διαχρονικά καί αἰωνίως τήν ιδιότητα τοῦ «ποιμένα» τοῦ λαοῦ του καί ἐκεῖνος πού ἀποτελεῖ τό τελευταῖο καταφύγιό του. Ἡ πίστη αὐτῆ ἰδιαίτερος διαφυλάσσεται καί διακηρύσσεται στα ψαλμικά κείμενα, ἐνῶ ἀποτελεῖ ἀκρογωνιαῖο λίθο τῆς προφητικῆς θεολογίας. Ὁ Ψαλμωδός προκαλεῖ τήν προσοχή τοῦ Θεοῦ λέγοντας

«Ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραήλ, πρόσχες, ὁ ὁδηγῶν ὡσεὶ πρόβατα τὸν Ἰωσήφ, ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χερουβὶν, ἐμφάνηθι» (Ψαλμ. 79,2),

ἐνῶ ὁμολογεῖ ὅτι

«ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν εἰς τὸν αἰῶνα καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· αὐτὸς ποιμανεῖ ἡμᾶς εἰς τοὺς αἰῶνας» (Ψαλμ. 47,15).

Μέ παρόμοιο τρόπο καί ὁ προφήτης Ὡσηέ ὁμολογεῖ τήν ἐπιτυχημένη διαποιμάνση τοῦ Ἰσραήλ στήν ἔρημο, ὅταν ἀναφέρει:

«ἐγὼ ἐποίμαινόν σε ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐν γῆ ἀοικήτῳ κατὰ τὰς νομὰς αὐτῶν. καὶ ἐνεπλήσθησαν εἰς πλησμονήν» (Ὡσ. 13,5)

καί ὁ προφήτης Ἡσαΐας ὁραματίζεται τόν Θεό νά ἔρχεται, γιά νά συνάξει τό κοπάδι του:

«Ἴδου ὁ Θεὸς ὑμῶν. ἰδου Κύριος μετὰ ἰσχύος ἔρχεται καὶ ὁ βραχίων μετὰ κυριείας... ὡς ποιμῆν ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ καὶ τῷ βραχίονι αὐτοῦ συνάξει ἄρνας καὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσας παρακαλέσει» (Ἠσ. 40,11).

Ἐμπνευσμένος ἀπό τήν παράδοση αὐτή ὁ σοφός διδάσκαλος Σειράχ μέ πολύ σαφῆ τρόπο περιγράφει λεπτομερῶς τό περιεχόμενο τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου, πού ἐπιτελεῖ ὁ Θεός, ὑπενθυμίζοντας τόν *Ψαλμό 22*:

«ἔλεος ἀνθρώπου ἐπὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ, ἔλεος δὲ Κυρίου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα· ἐλέγχων καὶ παιδεύων καὶ διδάσκων καὶ ἐπιστρέφων ὡς ποιμὴν τὸ ποίμνιον αὐτοῦ. τοὺς ἐκδεχομένους παιδείαν ἔλεξ̄ καὶ τοὺς κατασπεύδοντας ἐπὶ τὰ κρίματα αὐτοῦ» (Σοφ. Σειρ. 18,13).

Παρόλες ὁμως αὐτές τίς συγκεκριμένες περιγραφές, ὁ Θεός Γιαχβέ παραμένει ἀόρατος καὶ διαποιμαίνει τόν λαό του ἀπό τό οὐράνιο κατοικητήριό του. Στήν γῆ παραμένουν τά προβλήματα, τά ὁποῖα πολλαπλασιάζονται ἐξαιτίας τῶν ἀναξίων ποιμένων, πού γίνονται αἰτία κακοπάθειας τοῦ λαοῦ καὶ τόν ὀδηγοῦν σέ ἀδιέξοδα. Τήν λύση δίνει ἡ προφητική ἀποκάλυψη, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Θεός δίνει ὑπόσχεση στόν λαό του ὅτι θά τοῦ παράσχει καί ἕναν ὀρατό ποιμένα, ὁ ὁποῖος θά τόν διαποιμάνει μέ τόν τρόπο πού ὁ ἴδιος ὁ Θεός τό κάνει, ὀδηγώντας τον στήν δόξα: εἶναι ὁ προσδοκώμενος Μεσσίας:

«Καί σύ, Βηθλεὲμ οἶκος τοῦ Ἐφραθά», ἀνακοινώνει ὁ προφήτης Μιχαίας, «ὀλιγοστός εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραήλ... καὶ στήσεται καὶ ὄψεται καὶ ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἐν ἰσχύι Κυρίου, καὶ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ ὀνόματος Κυρίου τοῦ Θεοῦ αὐτῶν ὑπάρξουσιν· διότι νῦν μεγαλυνθήσεται ἕως ἄκρων τῆς γῆς» (Μιχ. 5,1-3).

Ὅμοίως καί ὁ προφήτης Ἰερεμίας διαβεβαιώνει:

«καὶ δώσω ὑμῖν ποιμένας κατὰ τὴν καρδίαν μου, καὶ ποιμανοῦσιν ὑμᾶς ποιμαίνοντες μετ' ἐπιστήμης» (Ἰερ. 3,15).

Ἐνῶ ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ, δίδει περισσότερα στοιχεῖα γιά τὴν ταυτότητά του:

«καὶ ῥύσομαι αὐτοὺς ἀπὸ πασῶν τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν, ὧν ἡμάρτοσαν ἐν αὐταῖς, καὶ καθαρῶ αὐτούς, καὶ ἔσονται μοι εἰς λαόν, καὶ ἐγὼ Κύριος ἔσομαι αὐτοῖς εἰς Θεόν. καὶ ὁ δοῦλός μου Δαυῖδ ἄρχων ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ ποιμὴν εἶς ἔσται πάντων· ὅτι ἐν τοῖς προστάγμασίν μου πορεύσονται καὶ τὰ κρίματά μου φυλάξονται καὶ ποιήσουσιν αὐτά» (Ἰεζ. 37,24).

Τὴν προσδοκία αὐτή ἐνσαρκώνει ὁ Ἰησοῦς, ὁ ὁποῖος, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ εὐαγγελιστής Ματθαῖος, παρατηροῦσε μέ θλίψη τά πλήθη τῶν Ἰουδαίων, πού τόν προσήγγιζαν γιά νά ἀκούσουν τὴν διδαχή του,

«καὶ ἐσπλαγχνίσθη περὶ αὐτῶν ὅτι ἦσαν ἐκλελυμένοι καὶ ἐρριμμένοι ὡσεὶ πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα» (Ματθ. 9,36).

Ἔτσι, ἀναλαμβάνει ἐπάνω του σέ ὅλη τὴν πληρότητά της τὴν εἰκόνα τοῦ ποιμένα-Μεσσία τῶν προφητικῶν ὀραματισμῶν, ὅταν συστήνει τόν ἑαυτό του ὡς τόν «ποιμένα τόν καλό» στό *Ἰω. 10,1-21*: εἶναι ἐκεῖνος πού ἐξασφαλίζει στό κοπάδι του τροφή καὶ νερό (*νομήν*), καθοδήγηση (*ἐμπροσθεν αὐτῶν πορεύεται*) καὶ ἀσφάλεια (*σωθήσεται*). Ἐπιπροσθέτως ὁμοίως ὁ Ἰησοῦς δίδει ἔμφαση σέ δύο ἐπιπλέον σημεῖα:

- πρώτον, στην άμεση και προσωπική σχέση του ποιμένα με τα πρόβατά του, τά όποια γνωρίζει κατ' όνομα και εκείνα αναγνωρίζουν μόνο την δική του φωνή·
- καί δεύτερον, στην προθυμία του ποιμένα να υπερασπιστεί τά πρόβατά του μέ την ζωή του ως μοναδικός αθθεντικός ιδιοκτήτης τους σέ αντίθεση μέ όλους τούς άλλους, πού μπορεί νά έχουν ανάλογο ρόλο, άλλ' ως ξένοι καί μισθωτοί μπορεί νά επιδεικνύουν συμπεριφορά λύκων. Πρόκειται γιά μία κατάθεση τής ζωής του καλού ποιμένα, πού γίνεται πρόξενος καί πηγή αιώνας ζωής γιά τά πρόβατα του ποιμνίου του, *ἵνα ζωὴν ἔχωσι καί περισσόν ἔχωσιν*.

Πρόκειται άσφαλῶς γιά μία παραβολική περιγραφή του έργου πού ό ίδιος ό Ἰησοῦς ἐπιτέλεσε στό ανθρώπινο γένος, αλλά συγχρόνως καί μία αθθεντική περιγραφή τῶν προδιαγραφῶν του ποιμαντικοῦ έργου. Ὁ «ποιμένας» από πολιτικός ἡγέτης του λαοῦ του Θεοῦ στην Π. Διαθήκη, αλλάζει περιεχόμενο καί γίνεται ό ἡγέτης τής νέας πνευματικῆς πολιτείας, τής «βασιλείας τῶν οὐρανῶν», πού ό Ἰησοῦς ἐγκαθίδρυσε ἐπάνω στη γῆ καί εἶναι ό ίδιος ό παντοτινός ποιμένας της. Τίς ἀρμοδιότητές του αὐτές μεταβίβασε στους μαθητές καί ἀποστόλους του, όταν ἔδωσε την ἐντολή στον ἀπ. Πέτρο *«Ποίμαινε τά πρόβατά μου»* (Ιω. 21,16). Ἔτσι συναντοῦμε τόν ὄρο «ποιμένας» πλέον στην Κ. Διαθήκη νά ἀναφέρεται στους ἐπικεφαλῆς τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων, πού ἴδρυσαν οί ἀπόστολοι σέ ὄλο τόν τότε γνωστό κόσμο: ἀπευθυνόμενος πρὸς τούς ἡγέτες τῶν ἐκκλησιῶν τής Ἐφέσου ό ἀπ. Παῦλος τούς προτρέπει νά προσέχουν

«ἐάντοις καί παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους, ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ» (Πράξ. 20,28).

Ὁμοίως καί ό ἀπ. Πέτρος τούς ἐπικεφαλῆς τῶν ἐκκλησιῶν «Πόντου, Γαλατίας, Καππαδοκίας, Ἀσίας, καί Βιθυνίας» (Α' Πέτρ. 1,1)·

«ποιμάνετε τὸ ἐν ὑμῖν ποιμνιον τοῦ Θεοῦ, ἐπισκοποῦντες μὴ ἀναγκαστῶς ἀλλὰ ἐκουσίως κατὰ Θεόν, μὴδὲ αἰσχροκερδῶς ἀλλὰ προθύμως, μὴδ' ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων ἀλλὰ τύποι γινόμενοι τοῦ ποιμνίου· καί φανερωθέντος τοῦ ἀρχιποίμενος κομεισθε τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης στέφανον» (Α' Πέτρ. 5,2-4).

3. Ἡ προφητικὴ κριτικὴ στους ποιμένες

Μία ἀξιοπρόσεκτη πτυχὴ σέ ὅσα ἀναφέραμε προηγουμένως γιά τὴν χρῆση του ὄρου «ποιμῆν» στην Π. Διαθήκη εἶναι τό γεγονός τῆς κριτικῆς πού ἀσκεῖται σέ αὐτούς, ἢ όποία φθάνει στό σημεῖο νά εἶναι ὀλοκληρωτικά ἀπαξιοτική. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ προφητεία του Μιχαία γιά τόν λαό του βορείου Ἰσραὴλ μέ ἀφορμὴ τὴν πολεμικὴ του σύγκρουση μέ τό νότιο βασίλειο του Ἰούδα: *«ἐώρακα πάντα τὸν Ἰσραὴλ διεσπαρμένον ἐν τοῖς ὄρεσιν ὡς ποιμνιον, ᾧ οὐκ ἔστιν ποιμῆν»* (Γ' Βασ. 22,17). Παρόλο πού ό βασιλιάς του βορείου βασιλείου Ἀχαάβ ἡγεῖται τῆς πολεμικῆς σύγκρουσης, ό προφήτης ἀγνοεῖ πλήρως τὴν ὕπαρξή του ἐξαιτίας τῆς θρησκευτικῆς ἀξιολόγησης

τῆς ποιότητάς του. Οἱ ἀσεβεῖς βασιλεῖς θεωροῦνται σάν νά μὴν ὑπάρχουν, παρόλο πού βρίσκονται σέ πλήρη ἐξουσία, διότι ἡ πολιτική τους ἔχει ἀποδοκιμασθεῖ ἀπό τόν Θεό, καί ὁ λαός θεωρεῖται ἀκέφαλος.

Ἡ πτυχή αὐτή τῆς βιβλικῆς σκέψης ἔχει ἰδιαίτερη ἀξία διότι στούς ἀρχαίους ἀνατολικούς λαούς —καί ἀσφαλῶς ὄχι μόνο— ὁ βασιλιάς δέν ἦταν ἀπλῶς ὁ ἀνώτατος ἄρχοντας καί κυβερνήτης τοῦ βασιλείου, ἀλλά πηγὴ κάθε ἀρχῆς καί ἐξουσίας σέ αὐτό καί ἀντλοῦσε τό ἀξίωμά του ἀπό τόν ἴδιο τόν Θεό⁷. Ἀπό ἐκεῖνον ἐξαρτῶνταν σέ ἀπόλυτο βαθμό ὄχι μόνον ἡ χρηστή διακυβέρνηση καί εὐημερία τῶν ὑπηκόων του, ἀλλά καί ἡ θρησκευτική, ἠθική, κοινωνική, πνευματική κλπ. κατάσταση τοῦ λαοῦ μέχρι καί ἡ ἴδια ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, ἡ ὁποία ἦταν ἰδιοκτησία του. Ἐπομένως ὁ ὁποιοσδήποτε ἐπικριτικός λόγος ἐναντίον τοῦ βασιλιᾶ μπορούσε νά ἐπιφέρει τὴν θανατικὴ καταδίκη. Τὴ δυσκολία αὐτή, ὅπως φαίνεται, ἔχει ξεπεράσει ὁ προφητικός λόγος, παρόλο πού ὁ Ἰσραὴλ μοιράζεται τὴν ἴδια νοοτροπία καί τίς ἴδιες πεποιθήσεις μέ τούς γειτονικούς λαούς, ὅπως μαρτυροῦν π.χ. οἱ βασιλικοὶ ψαλμοὶ ὅπου ὁ βασιλιάς ὀνομάζεται «οἶός τοῦ Θεοῦ» (*Ψαλμ.* 2, 44, 109 κλπ). Ὡστόσο, ἐπειδὴ στήν προφητικὴ θρησκευτικὴ σκέψη ὁ Θεός ποτέ δέν ἔχασε τὰ ἅμεσα κυριαρχικά δικαιώματά του ἐπὶ τοῦ λαοῦ του ὡς ὁ αἰώνιος ποιμένας του καί ἀπώτατο σημεῖο ἀναφορᾶς, ὁ ἰουδαῖος βασιλιᾶς ἀπεκδύεται ὅλη τὴν θεϊκὴ διάσταση τῆς ἐξουσίας του καί μετατρέπεται σέ ἕναν ἀπλό ἄνθρωπο, ὅταν ἡ ζωὴ καί διαγωγή του εἶναι ἐνάντια στόν θεῖο νόμο, στόν ὁποῖο ἀποκλειστικά ἀναγνωρίζεται ἡ πηγὴ καί ἀρχὴ κάθε ἐξουσίας, ἀκόμη καί ἐκείνης τοῦ βασιλιᾶ. Ἐπομένως εὐθύνη καί ἀποστολή του εἶναι νά τηρεῖ τόν Νόμο καί ὄχι νά αὐθεντεῖ ἀπέναντι του ἢ νά τόν ὑπερβαίνει. Γιά κάθε τέτοια περίπτωση ὁ βασιλιάς ἐλέγχεται. Πέραν τῶν διάσπαρτων σχετικῶν ἀναφορῶν, διακρίνονται τρία κεφάλαια, στά ὁποῖα ὁ ἔλεγχος τῆς βασιλικῆς πολιτικῆς εἶναι δριμύς· πρόκειται γιὰ τὰ *Ἱερ.* 23, *Ἱεζ.* 34 καί *Ζαχ.* 13.

Τό κύριο θέμα γιὰ τό ὁποῖο ἐλέγχεται ἡ ἡγεσία τοῦ Ἰσραὴλ ἀπό τούς προφῆτες εἶναι ἡ ἄσκηση τῆς θρησκευτικῆς πολιτικῆς⁸. Ὡς ἐπικεφαλῆς τοῦ ἐκλεκτοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ οἱ βασιλεῖς φέρουν ἀκέραια τὴν εὐθύνη ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν στάση τοῦ λαοῦ ἀπέναντι στόν Θεό καί στήν τήρηση τῶν ὄρων τῆς διαθήκης τοῦ Σινᾶ. Εἴτε μέ πρωτοβουλία, εἴτε μέ ἔγκριση, εἴτε μέ ἀνοχή, ὁ βασιλιάς ἦταν ἐκεῖνος πού ἀποφάσιζε τὴ θρησκεία πού θά ἀκολουθοῦσε ὁ λαός. Οἱ βασιλεῖς θεωροῦνται οἱ κύριοι ὑπαίτιοι τῆς ἀποστασίας τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τὴ θρησκεία τῶν πατέρων του καί τὴν ἐκτροπὴ στήν εἰδωλολατρία. Ἡ πιό συνήθης αἰτία ἐκτροπῆς στήν εἰδωλολατρία σέ ἐπίπεδο βασιλικῆς ἐξουσίας ἦταν ἡ σύναψη συμμαχικῶν ἢ ἐμπορικῶν σχέσεων μέ τούς γειτο-

⁷ Πρβλ. Arthur E. Cundall (1969), «Sacral Kingship—The Old Testament Background», *Vox Evangelica* 6: 31- 41. T. N. Mettinger (1976), *King and Messiah. The Civil and Sacral Legitimation of the Israelite Kings*, Pennsylvania:Eisenbrauns [*Coniectanea Biblica. Old Testament*, 8]. Aubrey Johnson (2006), *Sacral Kingship in Ancient Israel*, Eugene: Wipf & Stock Publishers.

⁸ Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἀξιολόγηση τῶν βασιλέων Ἰσραὴλ καί Ἰουδα ἀπὸ τούς συγγραφεῖς τῶν βιβλίων τῶν Βασιλειῶν μέ χαρακτηριστικὲς φράσεις, ὅπως «καὶ ἐποίησεν τό πονηρόν ἐν ὀφθαλμοῖς Κυρίου» (*Δ' Βασ.* 3,2. 13,2 κ.ἄ.) ἢ «ἐποίησεν τό εὐθές ἐνώπιον Κυρίου» (*Δ' Βασ.* 14,3. 15,3 κ.ἄ.). Κάποιες φορές ὀρισμένοι κατατάσσονται σέ διάφορες ἐνδιάμεσες διαβαθμίσεις, ὅπως «καὶ ἐποίησεν τό εὐθές... πλὴν οὐχ ὡς ὁ Δαβὶδ ὅτι τὰ ὑψηλά οὐκ ἐξῆρεν...» (*Δ' Βασ.* 14,3), «καὶ ἐποίησεν τό πονηρόν ἐν ὀφθαλμοῖς κυρίου, πλὴν οὐχ ὡς οἱ βασιλεῖς Ἰσραὴλ» (*Δ' Βασ.* 1,18. 17,2)

νικούς λαούς, ή όποία συνοδευόταν από θρησκευτικό συγκρητισμό. Μέ χαρακτηριστικό τρόπο διατυπώνεται αυτή ή τάση τής έποχής, στίς συνομιλίες τής Ίουδίθ μέ τόν Όλοφέρνη, όταν προτείνεται ή συνεργασία τους:

«και είπεν προς αυτήν Όλοφέρνης· Εὖ έποίησεν ό θεός άποστείλας σε έμπροσθεν τοῦ λαοῦ τοῦ γενηθῆναι έν χερσίν ήμῶν κράτος, έν δέ τοῖς φαυλίσασι τόν κύριόν μου άπόλειαν. και νῦν άστεία εί̄ σὺ έν τῷ εἶδει σου και άγαθή έν τοῖς λόγοις σου· ὅτι έν ποιήσης καθά έλάλησας, ό θεός σου εἶσται μου θεός, και σὺ έν οἴκῳ βασιλέως Ναβουχοδοноσορ καθήση και εἶση όνομαστή παρά πᾶσαν τήν γῆν» (Ίουδίθ 11,21-23).

Αὐτή ήταν μία συνήθης πρακτική, ή όποία είχε ως άποτέλεσμα τήν παράβαση τής πρώτης έντολῆς τοῦ Δεκαλόγου, πού ήταν ό άκρογωνιαῖος λίθος τής ύπόστασης τοῦ Ίσραήλ· ό Ίσραήλ λατρεύει μόνον τόν Γιαχβέ, ό όποῖος είναι ό Θεός του και ό Ίσραήλ είναι ό λαός του⁹. Για τόν λόγο αυτό οἱ προφήτες ήταν πάντοτε ένάντιοι στή σύναψη συμμαχιῶν μέ ξένους λαούς και έπέμεναν στήν άποκλειστική προστασία τοῦ Θεοῦ, ὅσο παράλογο και ἄν άκούγεται αυτό —και τότε και σήμερα¹⁰. Τίς έποχές τής παρακμῆς, ό βασιλιάς ήταν εκείνος πού έδινε έντολή νά κατασκευαστοῦν τά εἶδωλα τῶν ξένων θεῶν και νά ὀργανωθοῦν τελετές προς τιμήν τους, ἴδρυε χώρους λατρείας, έγκαθιστοῦσε ιερατεῖο κλπ.¹¹ Η στροφή προς τήν εἰδωλολατρία είχε ως άποτέλεσμα τήν έγκατάλειψη τής πατρῶας μωσαϊκῆς θρησκείας από τόν λαό, τήν όποία οἱ προφήτες όνομάζουν «διασκορπισμό τοῦ ποιμνίου τοῦ Θεοῦ». Πρόκειται για τόν διασκορπισμό τοῦ λαοῦ, πού εἶγινε άντιληπτός μέ τήν βαβυλώνια αἰχμαλωσία και γι' αυτό οἱ προφητικοί λόγοι εκείνης τής έποχῆς είναι άδυσώπητα έπικριτικοί για τήν ήγεσία τοῦ Ίσραήλ, ιδιαίτερα για τούς βασιλεῖς. Ό προφήτης Ίερεμίας αναφέρει χαρακτηριστικά: «ὅτι οἱ ποιμένες ήφρονεύσαντο και τόν κύριον οὐκ έξεζήτησαν· δια τούτο οὐκ ένόησεν πᾶσα ή νομή και διεσκορπίσθησαν» (10,21). Επιβεβαιώνει και ό προφήτης Ζαχαρίας λέγοντας: «ὅ̄ οἱ ποιμαίνοντες τὰ μάταια [=εἶδωλα] και οἱ καταλελοιπότες τὰ πρόβατα» (Ζαχ. 11,17).

Οἱ βασιλεῖς ὅμως δέν ένεργοῦσαν μόνοι τους. Εἶχαν συμμάχους συμβούλους, οἱ όποῖοι συνεργοῦσαν και ένίσχυαν τήν άσεβῆ θρησκευτική πολιτική τους, συμβάλλοντας ό καθένας από τή θέση εὐθύνης του στον θρησκευτικό άποπροσανατολισμό τοῦ λαοῦ. Ό πῶ χαρακτηριστικός είναι ό έλεγχος τοῦ προφήτη Ίερεμία, ό όποῖος άπευθυνόμενος στίς ήγετικές τάξεις τοῦ λαοῦ, πού θεωροῦσε υπεύθυνες για τήν έκτροπή, δηλαδή τούς ιερεῖς, τούς βασιλεῖς και τούς προφήτες, και καταγράφοντας τίς παραβάσεις στον χῶρο εὐθύνης τους, αναφέρει συνοπτικά τά εξῆς: «είσήλθατε και έμίάνατε τήν γῆν μου και τήν κληρονομίαν μου εἴθεσθε είς βδέλυγμα. οἱ ιερεῖς οὐκ είπαν Ποῦ έστιν Κύριος; και οἱ άντεχόμενοι τοῦ νόμου οὐκ ήπίσαντό με, και οἱ ποιμένες

⁹ Βλ. «και έμπεριπατήσω έν ύμῖν και εἶσομαι ύμῶν Θεός, και ύμεῖς εἶσεσθέ μου λαός» (Λευιτ. 26,12). «και εἶσται ή κατασκήνωσίς μου έν αύτοῖς, και εἶσομαι αύτοῖς Θεός, και αύτοί μου εἶσονται λαός» (Ιεζ. 37,27).

¹⁰ Πρβλ. Ησ. 7,1-8,23.

¹¹ Πρβλ. τίς ένέργειες τῶν εὐσεβῶν βασιλέων· Ί. Μούρτζιου, *Θρησκευτικές μεταρρυθμίσεις στο βιβλικό Ίσραήλ*, Θεσσαλονίκη 1999.

ἠσέβουν εἰς ἐμέ, καὶ οἱ προφήται ἐπροφήτευσαν τῇ Βάαλ καὶ ὀπίσω ἀνωφελοῦς ἐπορεύθησαν» (2,8).

- Ἡ προσφορά θυσίας στὸν Γιαχβέ ὀνομάζεται στὸν μωσαϊκὸ Νόμο «ἐκζήτηση τοῦ Θεοῦ», καὶ ἐπομένως ἡ φράση «οἱ ἱερεῖς οὐκ εἶπαν Ποῦ ἐστὶν Κύριος», σημαίνει ὅτι σταμάτησαν νὰ θυσιάσουν στὸν Γιαχβέ καὶ ἄρχισαν νὰ θυσιάζουν σὲ ἄλλους θεούς.
- Οἱ ἱερεῖς ὀνομάζονται ἐπίσης «οἱ ἀντεχόμενοι τοῦ νόμου», διότι κύριο δικό τους ἔργο ἦταν καὶ ἡ διδασχὴ τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου καὶ ἡ τήρηση τῶν ὅρων τῆς διαθήκης, πού ὀνομάζονται στὴν Π. Διαθήκη «γνώση τοῦ Θεοῦ». Ἐπομένως ἡ φράση «οἱ ἀντεχόμενοι τοῦ νόμου οὐκ ἠπίστησαντό με», σημαίνει ὅτι οἱ ἱερεῖς ἀπέτυχαν ἐπίσης καὶ σὲ αὐτές τὶς δύο ὑποχρεώσεις τους.
- «Οἱ ποιμένες ἠσέβουν εἰς ἐμέ» σημαίνει ὅτι οἱ βασιλεῖς ὑποστήριζαν συνολικά τὴν εἰδωλολατρία στὴν χώρα σὲ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις της.
- Καὶ τέλος ἡ φράση «οἱ προφήται ἐπροφήτευσαν τῇ Βάαλ καὶ ὀπίσω ἀνωφελοῦς ἐπορεύθησαν» σημαίνει ὅτι οἱ προφῆτες δὲν μιλοῦσαν ἐξ ὀνόματος τοῦ Γιαχβέ (ὅπως δηλώνει ἡ γνωστὴ προφητικὴ ἐξαγγελία: τάδε λέγει Κύριος), ἀλλὰ ἐξ ὀνόματος τῶν εἰδωλολατρικῶν θεῶν καὶ κυρίως τοῦ χαναναϊτικοῦ Βάαλ.

Στὸν ἐκτενέστατο ἔλεγχο τοῦ πρὸς τοὺς ποιμένες τοῦ Ἰσραὴλ, ὁ ἐξόριστος στὴν Βαβυλῶνα μαζί μὲ τοὺς συμπατριῶτες τοῦ προφήτη Ἰεζεκιὴλ εἶναι ἐκεῖνος πού συνοψίζει μὲ πολὺ παραστατικὸ τρόπο τὴν προφητικὴ κριτικὴ, πού τοὺς ἀσκήθηκε, καὶ μὲ προηγούμενο τὴν ὀρατὴ πλέον καταστροφὴ πού ἐπῆλθε, περιγράφει πολὺ ζωνηρά τὴν ὀλέθρια δρᾶση τους. Παράλληλα ὑπόσχεται τὴν ἀνάδειξη τοῦ ἑνός καὶ μοναδικοῦ ποιμένα-Μεσσία διὰ τοῦ ὁποῖου θὰ διατηρήσει αἰωνίως προσωπικά ὁ Γιαχβέ τὴν διαποίμανση τοῦ λαοῦ του (βλ. *Ἰεζ.* 34).

4. Ἐνδεικτικὸ πρόγραμμα ποιμαντικῆς διακονίας στὴν Κ. Διαθήκη

Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, διεκδικώντας τὸν τίτλο τοῦ «καλοῦ ποιμένα», τοῦ ἑνός καὶ μοναδικοῦ, πού θὰ συγκεντρώσει καὶ θὰ ἐνώσει τὸν λαὸ σὲ μία ποιμνὴ καὶ θὰ ἐξασφαλίσει τὴν παντοτινὴ διαποίμανσή του ἀπὸ τὸν Θεό-Γιαχβέ, σύμφωνα μὲ τοὺς προφητικούς ὀραματισμούς, μετασημάτισε τὸ ἐπίγειο βασίλειο τοῦ Ἰσραὴλ σὲ «βασιλεία τῶν οὐρανῶν» καὶ ἐπωμίστηκε σὲ ἕνα ἀξίωμα τὰ τρία ἐπὶ μέρους ποιμαντικὰ ἀξιώματα τοῦ ἀρχαίου Ἰσραὴλ: τοῦ βασιλιᾶ, τοῦ ἀρχιερέα καὶ τοῦ προφήτη. Ὁ ἴδιος βεβαίως ὡς Θεάνθρωπος ἄσκησε τὸ ἀξίωμά του μὲ ἰδανικὸ τρόπο καὶ ἀποτελεῖ τὸ αἰώνιο ἀρχέτυπο τῆς ποιμαντικῆς διακονίας, πού διδάσκει μὲ ὑποδειγματικὸ τρόπο τοὺς ὄρους ἄσκησής της¹².

Ὡστόσο, πηγὴ ποιμαντικῆς διδασχῆς ἀποτελοῦν καὶ τὰ ἔργα τῶν μαθητῶν καὶ ἀποστόλων του, οἱ ὁποῖοι ὡς ἄνθρωποι μὲ ἀδυναμίες καὶ ἐλαττώματα, βᾶδισαν στὰ ἴχνη του καὶ διακόνησαν τὴν Ἐκκλησία του, ἰδιαίτερα στὰ πρῶτα της βήματα, ὅπως θεοπνεύστως καταγράφονται στὰ κείμενα τῆς Κ. Διαθήκης. Θὰ ἀναφερθοῦμε σὲ δύο

¹² Βλ. περαιτέρω πρωτ. Ἀθανάσιος Γκίκας (2010), «Ἐκκλησία καὶ χαρισματικὴ Ποιμαντικὴ Διακονία», *Θεολογία* 81:19-36.

περιγραφές ποιμαντικής διακονίας, τις όποιες έπιλέξαμε από τά πολλά παραδείγματα, πού θά μπορούσε κανείς νά άντλήσει από τήν Κ. Διαθήκη.

Η πρώτη περιγραφή συντίθεται από τις έπτά διαφορετικές εικόνες-τύπους ποιμένων, πού άποτυπώνονται στις έπτά έπιστολές προς τους έπικεφαλής τών χριστιανικών κοινοτήτων τής Μ. Ασίας, τις όποιες άπευθύνει ό ευαγγελιστής Ιωάννης στην Αποκάλυψη του (κεφ. 2-3). Ό θεόπτης ευαγγελιστής περιγράφει τά έλαττώματα και τά προτερήματά τους, τις έπιτυχίες και τις άποτυχίες τους στό ποιμαντικό έργο μετά από πολυετή ήδη έμπειρία και δίδει συμβουλές για τήν συνέχισή του στό μέλλον μέ τρόπο πού θά είναι ευάρεστος στόν Κύριο. Ένα πολύ ιδιαίτερο και σημαντικό χαρακτηριστικό τών παρατηρήσεων του Ιωάννη είναι ότι ό ποιμένας συνδέεται στενά και άρρηκτα μέ τήν κοινότητά του: ή πίστη και ή ζωή του ενός αντικατοπτρίζεται και καθορίζει τήν πίστη και τήν ζωή του άλλου. Χωρίς άνάλυση, θά αναφέρω τηλεγραφικά τήν κεντρική διδαχή του ευαγγελιστή σέ κάθε ποιμένα-κοινότητα¹³.

1. Ποιμένας τής Έφέσου: Ξεκίνησε τό έργο του μέ ένθουσιασμό και έπιτυχία. Διακρίνει τό καλό από τό πονηρό και διατηρεί τήν όρθή πίστη και τήν άγία ζωή μέ μεγάλο κόστος σέ έχθρικό περιβάλλον. Όμως παρουσιάζει σημάδια κόπωσης και χαλάρωσης και προβάλλει έπιτακτική ή ανανέωση τής πρώτης άγάπης του στόν Χριστό μέ κινητήρια δύναμη τήν συνεχή μετάνοια.
2. Ποιμένας τής Σμύρνης: Η διαγωγή του είναι ιδανική, ή πίστη του άκριβής και ή ζωή του άγία, καθώς έπιμένει στην πτωχεία μέσα σέ πλούσια πολιτεία και στην πίστη στόν Χριστό παρόλο τόν φθόνο του σατανά. Τόν μισθό του θά άπολάβει, εάν μείνει πιστός μέχρι τήν τελευταία του αναπνοή.
3. Ποιμένας τής Περγάμου: έπέδειξε δύναμη και ήρωικό φρόνημα παρόλο πού κατοικεί μέσα σέ περιβάλλον όπου κυριαρχεί ή λατρεία του καίσαρα και τών ειδώλων, και χάρισε μάλιστα στην έκκλησία μάρτυρες για τήν χριστιανική πίστη. Αλλά δέν πρόσεξε και άνέχθηκε τήν ύπουλη αίρεση του νικολαϊτισμού, πού προσβάλλει τήν άγιότητα του βίου, μέ άποτέλεσμα νά ύποκρίνεται ότι έχει καθαρή πίστη αλλά ή ζωή του νά είναι βρώμικη. Η μετάνοια είναι και πάλι τό φάρμακο για τήν άποκατάσταση τής πνευματικής ύγείας.
4. Ποιμένας τών Θυατείρων: έχει έπιδείξει θαυμαστή πνευματική πρόοδο και αύξηση στα έργα πίστεως, άγάπης, διακονίας και ύπομονής. Ό σατανάς, πού φθόνησε τήν προκοπή του, αύξησε τήν παρουσία τών νικολαϊτών αίρετικών στην έκκλησία του, πού άπειλούν νά τήν άπογυμνώσουν από τό πνευματικό της μεγαλειό. Καλείται νά συνεχίσει άπτόητος τήν καλλιέργεια τής πνευματικής ζωής μέ τόν τρόπο πού ευαρεστείται ό Κύριος και εκείνος δέν θά έπιτρέψει μεγαλύτερους πειρασμούς.

¹³ Πρβλ. Σ. Σάκκου (2011), *Η Αποκαλυψις του Ιωάννου*, Θεσσαλονίκη:Χριστιανική Έλπίς, σ. 483έξ. T. L. Key (2016), *Preaching the seven churches of revelation 2-3*, PhD, Louisville, Kentucky. G. Noel (2014), *Church hospitality: A biblical model for growth based on the seven churches in revelation*, PhD, Lynchburg, Virginia.

5. Ποιμένας τῶν Σάρδεων: ἔχει διατηρήσει μόνον τό ὄνομα τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας, ἀλλά ἐλάχιστα μέλη της πιστεύουν καί ζοῦν χριστιανικά. Μέ τή μετάνοια καλεῖται νά ξαναθυμηθεῖ τήν ἀρχή τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῆς περιοχῆς του καί νά ἐργασθεῖ μέ ζῆλο γιά τήν πνευματική ἀνόρθωση τῆς ἐκκλησίας του.
6. Ποιμένας τῆς Φιλαδελφείας: παρά τή μικρή του δύναμη ἔμεινε σταθερός στήν πίστη, τήρησε τόν λόγο τοῦ Κυρίου καί δέν ἀρνήθηκε τό ὄνομά του παρά τούς σκληροῦς διωγμούς. Κανείς δέν μπορεῖ νά τόν βλάψει, ἐφόσον διατηρήσει μέ σταθερότητα αὐτή τή διαγωγή, καθώς ὁ ἴδιος ὁ Κύριος θά ἀναλάβει τήν προστασία του.
7. Ποιμένας τῆς Λαοδίκειας: ἔχει περιέλθει σέ θλιβερή πνευματική κατάσταση ἐξαιτίας τῆς ὑπερηφάνειας καί τῆς ψευδαίσθησης τῆς αὐτάρκειας γιά τά πνευματικά του πλούτη καί τίς ἀρετές, σέ σημεῖο πού νά μήν αἰσθάνεται τήν ἀνάγκη οὔτε τοῦ ἴδιου τοῦ Κυρίου· εἶναι χριστιανός χωρίς Χριστό. Τοῦ ζητεῖται νά συνεργαστεῖ μέ τόν Κύριο καί μέ τήν μετάνοιά του νά ἐπιδείξει τήν ἀναγνώριση τῆς φτώχειας του καί τότε ὁ Κύριος θά τοῦ χορηγήσει τά κατάλληλα φάρμακα, γιά νά ἐπανακτήσει τήν πνευματική του ὑγεία.

Τό δεύτερο παράδειγμα ποιμαντικῆς διακονίας στήν Κ. Διαθήκη, εἶναι τό ἀξεπέραστο ὑπόδειγμα τοῦ ἀπ. Παύλου. Ὅπως διαβάζουμε στό 20^ο κεφ. κεφάλαιο τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων¹⁴, σέ μία ἱερατική σύναξη τῶν πρεσβυτέρων τῆς εὐρύτερης περιοχῆς τῆς Ἐφέσου, ὁ ἴδιος ὁ ἀπόστολος περιγράφει τό ἔργο καί τή δράση του κατά τήν τριετῆ παραμονή του στήν σημαντικότερη πόλη τῆς Μ. Ἀσίας. Καί πάλι ἐπιγραμματικά καί χωρίς ἀνάλυση, θά ἀναφέρω κάποια ἀπό τά βασικότερα σημεῖα τοῦ ποιμαντικοῦ προγράμματος τοῦ ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν, πού ἔχουν καί πρακτικό χαρακτήρα¹⁵:

Στ. 18-19: ...ὡς δὲ παρεγένοντο πρὸς αὐτὸν εἶπεν αὐτοῖς, Ὑμεῖς ἐπίστασθε ἀπὸ πρώτης ἡμέρας ἀφ' ἧς ἐπέβην εἰς τὴν Ἀσίαν πῶς μεθ' ὑμῶν τὸν πάντα χρόνον ἐγενόμην, δουλεύων τῷ Κυρίῳ μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ δακρῶν καὶ πειρασμῶν

- πάντα χρόνον... δουλεύων: ὁ ποιμένας εἶναι γιά τήν ἐκκλησία του πλήρους ἀπασχόλησης. Ὅχι μόνο τίς γιορτές οὔτε μόνο στίς ἐπίσημες μέρες ἀλλά τόν πάντα χρόνον, πρωί, μεσημέρι, βράδυ, καθημερινές, γιορτές, στό κήρυγμα,

¹⁴ Πρβλ. τήν διδακτορική διατριβή τοῦ Τ. Μπολτέτσου, *Τό καινοδιαθηκικό πλαίσιο ἀσκήσεως τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας στό βιβλίον τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων*, Ἀθήνα 2012, σ. 118έξ. Ἐπίσης ἐνδεικτικά: Β. R. Gaventa (2004), «Theology and Ecclesiology in the Miletus speech: Reflections on content and context», *New Testament Studies* 50:36-52. P. Elbert (2004), «Miscellen: Paul of the Miletus Speech and 1 Thessalonians: Critique and Considerations», *Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der Älteren Kirche* 95:258. M. Wilson (2013), «The Ephesian elders come to Miletus: An Annalist reading of Acts 20:15-18a», *Verbum et Ecclesia* 34:1-9. K. P. Donfried (2003), «Leadership and Lifestyle. The Portrait of Paul in the Miletus Speech and 1 Thessalonians», *Journal of Theological Studies* 54:253-256.

¹⁵ Γιά τήν περαιτέρω ἐμβάθυνση σέ πτυχές τοῦ ἔργου τοῦ ποιμένα πρβλ. τίς μελέτες πού περιλαμβάνονται στόν τόμο *Τό Μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης. Πρακτικά Ζ' Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου Στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων*, Ἀθήνα 2006, σ. 197-257-309-377.

στή διδασκαλία, στό φαγητό, στή συνομιλία, σ' ὅλα. Καί σέ ὅλα μέ τόν ἴδιο τρόπο. Ὁ ἀπ. Παῦλος δέν ἐμφανιζόταν καλοντυμένος καί ἐμφανίσσιμος στίς ἐπίσημες μέρες καί τίς ἄλλες ἀτημέλητος καί ἀπρόσεκτος. Καί νά σκέφθοῦμε ὅτι τήν ἀρχή αὐτή διατήρησε ὁ ἀπόστολος ἐπί τρία χρόνια, πού διακόνησε στήν Ἔφεσο, «δουλεύοντας», δηλαδή ὡς δοῦλος, ὁ ὁποῖος ὅλο τό εικοσιτετράωρο εἶναι στή διάθεση τοῦ ἀφεντικοῦ του, ἐξαρτᾶται καί κατευθύνεται πέρα γιά πέρα ἀπό τό σχέδιο καί τό θέλημα τοῦ ἀφεντικοῦ του.

- *μετά πάσης ταπεινοφροσύνης καί δακρύων καί πειρασμῶν*: Τρία εἶναι τά θεμελιώδη γνωρίσματα τοῦ τρόπου τῆς ἐργασίας τοῦ Παύλου· ἡ ταπεινοφροσύνη, τά δάκρυα καί οἱ πειρασμοί. Δουλεύει γιά τόν Κύριο χωρίς ἀνέσεις, δόξεις καί μεγαλεῖα ἀλλά μέ ταπεινοφροσύνη, ὄχι ἀπλῶς μέ ταπεινοφροσύνη, ἀλλά μετά πάσης ταπεινοφροσύνης. Καί πολλῶν δακρύων. Ὅχι ἀπλῶς δακρύων ἀλλά πολλῶν δακρύων. Καί πειρασμῶν, δηλαδή ἐμποδίων καί ἐνοχλήσεων. Τά δάκρυα καί οἱ πειρασμοί ἐξασφαλίζουν καί διασφαλίζουν τήν ταπεινοφροσύνη. Ἡ ἡγετική θέση στήν ἐκκλησία δέν μπορεῖ νά ἀποτελεῖ αἰτία ἀλαζονείας, διότι τήν ἀλαζονεῖα τήν ἀπεχθάνεται ὁ Κύριος.

Στ. 20-21: *...ὡς οὐδέν ὑπεστειλάμην τῶν συμφερόντων τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι ὑμῖν καί διδάξαι ὑμᾶς δημοσίᾳ καί κατ' οἴκου, διαμαρτυρόμενος Ἰουδαίοις τε καί Ἑλλήσιν τήν εἰς Θεὸν μετάνοιαν καί πίστιν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν*

- *ὡς οὐδέν ὑπεστειλάμην*: Σημαίνει ὅτι σέ τίποτα ὁ ἀπ. Παῦλος δέν κατέβασε τή σημαία, σέ κανένα κίνδυνο, σέ καμμιά ἀπειλή δέν αἰσθάνθηκε φόβο, ὥστε νά ξεκλίνει ἀπό τήν ἀποστολή, πού εἶναι νά μεταφέρει ἀτόφιο, γνήσιο, ἀκέραιο καί ἀπαραχάρακτο τό εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ. Καί ἐπίσης νά ὠφελήσει τούς ἀκροατές του μέ τό ἀληθινό εὐαγγέλιο, διότι αὐτό εἶναι ἐκεῖνο, πού σώζει ψυχές, ἀκόμη καί ἂν δέν γίνεται ἀποδεκτό ἀπό τούς ἀκροατές.
- *δημοσίᾳ καί κατ' οἴκου*: Ὁ ἀπόστολος εἶχε δύο πεδία δράσεως. Τό ἓνα εἶναι τό *δημοσίᾳ*, τό ἄλλο τό *κατ' οἴκον*. Καί μάλιστα χρησιμοποιεῖ καί δύο ρήματα, *ἀναγγεῖλαι* καί *διδάξαι*, πού σημαίνει ὅτι σέ δημόσιους χώρους ἀνήγγειλε τό εὐαγγέλιο τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή κήρυξε τήν ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ καί κάλεσε σέ μετάνοια. Κατ' οἴκον ὅμως δίδαξε, δηλαδή καλλιέργησε καί ἐμβάθυνε τήν πίστι, πού γέννησε στίς καρδιές τῶν ἀνθρώπων τό κήρυγμα. Καί τελειοποίησε μέ τήν *παράκληση*.
- *εἰς Θεὸν μετάνοιαν καί πίστιν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν*: Τό περιεχόμενο τοῦ κηρύγματος καί τῆς διδασκαλίας τοῦ Παύλου ἦταν δύο πράγματα· ἡ μετάνοια στόν Θεό καί ἡ πίστι στόν Κύριον Ἰησοῦ Χριστό. Μετάνοια εἶναι ἡ πορεία, ἡ κατεύθυνση πρὸς τόν Θεό, ἡ μετάνοια πού μᾶς φέρνει κοντά στόν Θεό, μᾶς ἐνώνει μέ τόν Θεό, μᾶς συμφιλιώνει μέ τόν Θεό καί λύνεται τό μεγάλο πρόβλημα τῆς ζωῆς, πού δημιουργεῖ ἡ ἁμαρτία, ἡ ὁποία εἶναι ἀπομάκρυνση ἀπό τόν Θεό καί διακοπή τῶν σχέσεων μαζί του. Πίστι σημαίνει ὅτι ὁ Ἰησοῦς ὁ συγκεκριμένος ἄνθρωπος, ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀπό

Ναζαρέτ, είναι ο υιός του Θεού, ο βασιλιάς του Ισραήλ, ο προσδοκώμενος Μεσσίας και λυτρωτής του κόσμου.

Στ. 28: *...προσέχετε έαυτοῖς και παντι τῷ ποιμνίῳ, εν ᾧ ὑμᾶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπίσκοπους, ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἣν περιεποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος*

- *προσέχετε έαυτοῖς και παντι τῷ ποιμνίῳ*: Μέ τὴν προτροπὴ αὐτὴ ὁ Παῦλος ἐπισημαίνει μία μεγάλη εὐθύνη, ἓνα μεγάλο ἔργο πού ἀναλαμβάνουν οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ ἐπίσκοποι, στό ὁποῖο τονίζει δύο πράγματα· τό ἓνα εἶναι ἡ προσοχή τοῦ ἑαυτοῦ τους καὶ τό δεύτερο ἡ προσοχή τοῦ ποιμνίου. Ὅταν ὁ ἐπίσκοπος προσέχει τόν ἑαυτό του νά εἶναι τέλειος, νά εἶναι ἅγιος, νά εἶναι προκομμένος, καλλιεργημένος, ὅλα αὐτά εἶναι ὠφέλεια γιά τό ποιμνίό του γιατί κατόπιν νά ἐργασθεῖ ἀποτελεσματικότερα γι' αὐτό. Ὅπως συμβουλευε ὁ ἅγ. Γρηγόριος ὁ Θεολόγος: «Καθαρθῆναι δεῖ πρῶτον, εἶτα καθᾶραι· σοφισθῆναι, καὶ οὕτω σοφίσαι· γενέσθαι φῶς, καὶ φωτίσαι· ἐγγίσει Θεῷ, καὶ προσαγαγεῖν ἄλλους· ἀγιασθῆναι, καὶ ἀγιάσαι· χειραγωγῆσαι μετὰ χειρῶν, συμβουλευσαι μετὰ συνέσεως»¹⁶.
- *εν ᾧ ὑμᾶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπίσκοπους*: Οἱ ποιμένες τοποθετοῦνται στήν Ἐκκλησία ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα, δηλαδή τό τρίτο πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος, καὶ ἐπομένως λειτουργοῦν κάτω ἀπό τὴν δική του ἐξουσία, ὅσο καὶ ἂν ἔχουν κάποιες φορές τὴν ψευδαίσθηση ὅτι αὐτενεργοῦν ἢ ἀποφασίζουν ἀνεξάρτητα ἀπό τὴν δική του θέληση. Ἐπίσης χῶρος ἐργασίας τους εἶναι ἡ Ἐκκλησία του, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἰδιοκτησία τοῦ Χριστοῦ, καθὼς τὴν ἀπέκτησε μέ τίμημα τό ἴδιο του τό αἷμα. Τά στοιχεῖα αὐτά προσδιορίζουν μέ ἀκρίβεια τό μέτρο τῆς εὐθύνης, πού ἀναλαμβάνει ὅποιος τοποθετεῖται στή θέση τοῦ ποιμένα τῆς Ἐκκλησίας.

Προσπαθήσαμε νά σκιαγραφήσουμε σέ ἄδρες γραμμές κάποιες ἀπό τίς σημαντικότερες προδιαγραφές μέ τίς ὁποῖες ἡ Ἁγία Γραφή κατανοεῖ καὶ ζητᾶ νά ἀσκεῖται ἡ ποιμαντική διακονία. Τά ἐπὶ μέρους θέματα εἶναι ἀσφαλῶς πολύ περισσότερα ἀπό ὅσα ἀναφέρθηκαν. Ὅλα ὁμως πιστεύουμε ὅτι ἐξαρτῶνται ἀπό ἓνα καὶ μοναδικό σημεῖο, τό ὁποῖο ἀναδεικνύει κάποιον ἄξιο ἐπίσκοπο, ἀντάξιο τῆς ἀποστολῆς καὶ τῆς παραδόσεως τῆς ἐκκλησίας: καὶ αὐτό εἶναι τό νά ἀγαπάει τόν Κύριο. Νά τόν ἀγαπάει περισσότερο ἀπό τόν ἑαυτό του, περισσότερο ἀπ' ὅλα. Ἄν αὐτό ἀπαιτεῖ ὁ Κύριος ἀπό κάθε πιστό καὶ θέλει νά ἔχει τὴν προτεραιότητα στή ζωὴ, τὴν πρώτη θέση στή σκέψη, στήν καρδιά, στίς δραστηριότητές, νά περιστρέφεται γύρω ἀπό αὐτόν τόν ἄξονα ὅλος ὁ κόσμος τῆς σκέψεως, τῆς βουλήσεως καὶ τοῦ συναισθήματος, πολύ περισσότερο ἐπιθυμεῖ νά τό βλέπει στοὺς ποιμένες τοῦ ποιμνίου του. Αὐτὴ εἶναι ἡ μυστική, ἐσωτερικὴ καὶ ἀνεξάντλητη πηγὴ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς διακρίσεως πού τοῦ χρειάζονται γιά τὴν ἐπιτυχία τοῦ ἔργου του.

¹⁶ *Απολογητικὸς τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς ἔνεκεν, καὶ αὐθις ἐπανόδου ἐκείθεν, μετὰ τὴν τοῦ πρεσβυτέρου χειροτονίαν, εν ᾧ τί τὸ τῆς ἱερωσύνης ἐπάγγελμα*, PG 35,480.

Σύντομο βιογραφικό

Ο κ. Αθανάσιος Παπαρνάκης είναι Αναπληρωτής Καθηγητής του Τμήματος Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής του Άριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και διδάσκει Έρμηνεία της Παλαιάς Διαθήκης και Βιβλική Θεολογία. Σπούδασε Θεολογία στο Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας του ΑΠΘ. Πραγματοποίησε μεταπτυχιακές σπουδές (Master) στο Πανεπιστήμιο του Durham (Ντάραμ) της Β. Αγγλίας και διδακτορικές σπουδές στο Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικής Θεολογίας του ΑΠΘ. Δίδαξε στη Μέση Έκπαίδευση, στην Ανωτέρα Εκκλησιαστική Σχολή Θεσσαλονίκης και διδάσκει στη Θεολογική Σχολή της Kinsasa, Κογκό. Κάποιες από τις σημαντικότερες μελέτες του είναι: *Ο Μέγας Αθανάσιος ως έρμηνευτής της Παλαιάς Διαθήκης*, Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη 1997. *Η επίκληση του Όνόματος του Θεού στην Παλαιά Διαθήκη*, Θεσσαλονίκη 2006. *Η Αγία Γραφή στα έργα του άγ. Γρηγορίου Παλαμά* 2008. *Προφήτες και λατρεία* 2012. Είναι μέλος του ΔΣ της Έλληνικής Έταιρείας Βιβλικών Σπουδών με έδρα τη Θεσσαλονίκη και μέλος της Ειδικής Συνοδικής Έπιτροπής Λειτουργικής Αναγεννήσεως της Εκκλησίας της Ελλάδος.